

Međunarodna konferencija o nacionalnim manjinama. Gödölö-Budimpešta, 17.-18. XI 2000. godine.

*Siromašna je zemlja koja ima samo
jedan narod - nepoznat autor*

Nadomak Budimpešte, u pitoresknom i mirnom mjestu Gödölö (Gedele), kojeg su, ne bez razloga, Marija Terezija-carica Austrije i kraljica Mađarske, dugovječni car Franjo Josip i nasljednik mu Karlo IV odabrali da u njemu i baroknom dvorcu Grasalkovič provode ugodni i lagodni odmor, okupilo se pedesetak učesnika Međunarodne konferencije o europskim nacionalnim manjinama. Ovaj skup u okviru projekta *Koegzistencija u Europi -2000.* g. jedan je od nekoliko sličnih koji su se već realizirali ili će se tek održati, a bio je posvećen temi *Odnos između manjinske zajednice kao kulturne jedinice prema kulturi većine.*

U Europi sa kraja XX stoljeća, Europi sa nizom država odavno uređenih na temeljima konstitucije "Magna carta libertatum" načelima "slobode i jednakosti", duboko i široko instrumentalizirane demokratije, zahvaćenoj idejama i životom bez granica, bilo da su u pitanju gospodarstvo ili kultura u najširem smislu riječi, i dalje je aktualno pitanje manjina. Usprkos svim integrativnim tendencijama najplemenitijih pobuda apsolutni broj pripadnika manjina se u posljednjih stotinu godina povećao sa 103 na 200 miliona, a broj manjinskih grupa dosegao cifru -307. Stvaranjem niza novih država, reklo bi se, to je pitanje još aktualnije, jer procesi promjena nisu, za kratko vrijeme, uspjeli prevazići, odnosno riješiti ili barem regulirati ne samo njihov status, a kamoli riješiti njihova egzistencijalna pitanja.

Više od činjenice da je među učesnicima bilo direktora više institucija koje specijalno izučavaju manjinske kulture, pojedinaca istraživača manjinskih pitanja, profesora sveučilišta (jezikoslovaca, etnologa, folklorista, povjesničara), predsjednika i predstavnika nacionalnih manjina, zanimljiv je podatak da su oni svi došli iz: Švicarske, Finske, Estonije, Moldavije, Češke, Španije, Slovenije, Njemačke, Danske, Federacije Bosne i Hercegovine. Od svih najavljenih izostala su samo dva najavljena učesnika: iz Makedonije i predstavnik jevrejske zajednice iz naše Federacije.

Iako bi se po nekoj, opće prihvaćenoj definiciji problem manjina (kao "skupini ljudi koja se od dominantnog, većinskog dijela razlikuje glede gospodarskih, društvenih, etničkih, vjerskih, kulturnih i inih karakteristika") mogao tretirati iz raznih kutova u Gedelevu je, u raznim varijantama, dominirao KULTURNI aspekt. Izbor teme koje su pojedini učesnici elaborirali, logično, bio je determiniran specifičnostima sredina iz kojih su dolazili, ali je bilo dosta onih dodirnih, pa i zajedničkih točaka pristupa. Bez obzira na specifičnost

država ili regija koliko interesantni, toliko i značajni bili su rekonstrukcija, analiza, a posebno zaključci, npr. o stanju, mogućnostima i šansama sistema obrazovanja, a unutar njega, prije svega, položaj jezika kao jednog od najprepoznatljivijih, najvažnijih i najreprezentativnijih elemenata nacionalne samobitnosti. Na temu jezičke problematike, svaki iz svojih rakursa, zapažene priloge dali su: o identitetu i položaju njemačkog jezika u Italiji **R o l a n d A t z** iz južnog Tirola, Nijemaca u Mađarskoj dr. **G e r h a r d S e e w a n** iz Minhena, mađarskog u Rumuniji prof. dr. **E r n ö R a f f a y i**, bosanskog, srpskog i hrvatskog u paralelnim sistemima obrazovanja u Federaciji BiH i Republici Srpskoj dr. **T o m i s l a v I š e k**. Ovaj problem potenciran je saznanjem iz izlaganja prof. **C h r i s t o p h a P a n a** iz južnog Tirola da od preko 300 manjinskih grupa doskora 80% nije komuniciralo na svom maternjem jeziku.

Opći je utisak da se manjine, same po sebi i kulturni oblici života manjinskih zajednica zemalja koje su bile zastupljene preko predstavnika na konferenciji, dosta razlikuju po brojnosti – Romi u Mađarskoj čine čak 10% ukupnog stanovništva, mreže i stepena organiziranosti, mogućnosti školovanja mladih – nekima je to osnovno, nekima srednje obrazovanje. Jedan od dobrih primjera, čak modela, predstavljen je u izlaganjima predsjednika i predstavnika manjinskih zajednica Mađarske na Okruglom stolu u okviru rada Konferencije kojom prilikom se moglo čuti mnogo zanimljivih detalja. Govorilo se o zajednicama: Cigana-Roma, Rusina, Slovaka, Nijemaca, Poljaka, Rumuna, Armenaca, Ukrajinaca, Srba. Naročito je dobar položaj srpske manjinske zajednice koja ima najdužu tradiciju života u Mađarskoj. Oni, npr., imaju svoje pozorište, izdaju svoje listove, objavljuju razna književna djela (romane i zbirke pjesama). Ovu produkciju su, čak, imali priliku da predstave na čuvenom Frankfurtskom sajmu knjiga. Većina manjina njeguje glazbeno i, naročito, folklorno stvaralaštvo. Uopće gaje se razni oblici predstavljanja duhovnog stvaralaštva. U tom smislu vrlo su aktivna kulturno-umjetnička društva koja uprizoruju folklorne i horske nastupe obavezno u narodnim nošnjama, priređuju izložbe itd.

Posebnu su pozornost učesnika pobudila izlaganja koja su otkrivala zanimljivosti iz života manjih i manje poznatih, većini prisutnih, gotovo nepoznatih kao što su Saami zajednica u Finskoj, u izlaganju **P e k k a A i k i o**, Udmurtsi **T a t j a n a M i n n i a h m e t o v e** ili, pak artičkih naroda u Estoniji. Iako je vrijeme izlaganja bilo ograničeno na 15-etak minuta moglo se čuti mnogo toga bez obzira da li su bila povjesno intonirana (prof. dr. **I l j a s a H a d ž i b e g o v j é a** o nacionalnim manjinama u BiH za vrijeme Austro-Ugarske ili su se bavila modernijim, suvremenijim ili aktualnim aspektima teme konferencije – o francuskoj i baskijskoj narodnoj kulturi u ruralnom društvu **K e p a F e r n a n d e z a d e L a r r i n o a**, dr. **V e r e K r ž i š n i k – B u k i ć** iz Ljubljane o kulturnim asocijacijama Slovenskih manjina u novoformiranim državama ex. Jugoslavije, prof. dr. **I š e k T o m i s l a v a** o reperkusijama

položaja manjinskih naroda u većinskim sredinama entiteta BH). Dva su pristupa ovoj problematici privukla, također, pozornost učesnika konferencije: fenomen globalizacije u saopćenju *Joseph von Komlossya* o etničkim grupama u nacionalnim državama i problem nacionalnog identiteta u multikulturalnim sredinama autora *Ihora Poshyvala* sa Ukrajinskog centra za narodnu kulturu. Opći naš utisak nakon odslušanih saopćenja i izvanredno sadržajne diskusije je da položaj konstitutivnih naroda na bosanskohercegovačkim prostorima (ni na papiru, a niti u stvarnosti) nije ni blizu položaju, baš tako, brojnih nacionalnih manjina o kojima je na konferenciji bilo riječi. Naravno, ne treba ništa idealizirati. U izlaganjima moglo se čuti dosta i kritika i nezadovoljstva, pogotovo kada su u pitanju finansijska sredstva neophodna za bilo kakvu aktivnost, ali ono bitno – njihova PRAVA su zaštićena! Istup *Bojana Brezigara* uvaženog dužnostnika Europske unije iz Brisela “otvorio” je oči svima koji su na traganju pravaca rješenja. Bez apsolutiziranja legislative učlanjenjem svake zemlje u Europsku uniju stubokom se mijenja i položaj svake manjinske zajednice. Član 21. “Povelje o osnovnim pravima” isključuje mogućnost diskriminacije i regulira kulturne, religijske i jezičke razlike. Na ovakve skupove trebalo bi da iz naših krajeva ide bar neko od onih koji o pravima uopće, pa i o manjinama (i “ostalima”) odlučuju tj. političari. Razina njihovog neznanja je previsoka! Da bi se shvatio stepen neznanja i zabluda (a o ovoj je temi riječ i uputno je pogledati prilog “Zaštita prava manjina” u “Oslobođenju” od 2.2.2001. godine, str. 5). Za sada ih spomenuti postojeći dokumenti (“Povelja o osnovnim pravima” i “Europska karta zaštite nacionalne kulture”) ni malo niti interesuju niti obvezuju. Koliko im samo treba vremena da se u život pretoči ustavna odluka o konstitutivnosti naroda? A šta je tek sa pravima nacionalnih manjina i “ostalih”? One zemlje i manjinske zajednice koje su već članice Europske unije ubrzo će, nadati se, poslije ove konferencije dobiti još dva dokumenta koji će, zasigurno, poboljšati instrumentarij legislative i bolju zaštitu manjina. I jedan i drugi, posebno onaj o kulturnoj autonomiji koji neće, bukvalno, dirati nikakve granice (teritorijalne-unutarne, vanjske), ali će modificirati, širiti kulturne, duhovne.

U, inače, vrlo sadržajnoj diskusiji, s naše strane, izražena je nada da će se na mapi 45 jezika Europske unije (pored romanskih, njemačkih, keltskih, albanskog, grčkog, turskog, fino-ugrijenskog (!) među slavenskim (bugarskim, češkim, hrvatskim, srpskim, makedonskim, slovenskim, slovačkim) uskoro naći i bosanski jezik.

Pokazani interes različitih medija za istup naših predstavnika (razgovori uživo na radiju, intervju za vodeći budimpeštanski list *Nepszabadsag*, ponuda da se saopćenja objave u odgovarajućim glasilima) potvrda su opravdanosti i uspješnosti učešća na ovoj konferenciji.

U okviru ove posjete Budimpešti direktor Instituta prof. dr. Ibrahim Karabegović u pratnji dr. Hadžibegovića i dr. Iška učinio je uzvratni posjet Protestantskom univerzitetu *Karoli Gaspar* u Budimpešti kojom prilikom se sa proktorom i dekanicom Filozofskog fakulteta razgovaralo o oblicima buduće suradnje (pisanja historije mađarskog naroda za potrebe naših studenata i, eventualnom, gostovanju mađarskih profesora koji su spremni za studente Filozofskog fakulteta – grupe historija održati kurs mađarskog jezika.

Domaćini su gostima upriličili posjet trima nacionalnim manjinama (srpskoj u Szenteandre, Slovačkoj u Pilisszentkerestu i Njemačkoj u Schaumaru (Solymar) što je upotpunilo pozitivne utiske svih učesnika konferencije u Gedeleu.

Tomislav Išek

Petar Vrankić, *Religion und Politik in Bosnien und der Herzegowina (1878-1918)*. * Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh 1998. XXVI, str. 895.

Ova monografija, s kojom se Vrankić 1995. habilitirao u Augsburgu, ima oblik priručnika. Pri obradi problematike autor se nije zadržao samo na razdoblju naznačenom u naslovu, nego se uz to opširno osvrnuo na vjersku povijest Bosne u srednjem vijeku i osmanskom razdoblju. Djelo je opskrbjeno dokumentarnim priložima, sažetim glosarijem, s pet kartografskih prikaza i nekoliko brižljivo izrađenih registara

Rasprava je podjeljena u tri poglavlja. Prvo poglavlje posvećeno je austro-ugarskoj administraciji u Bosni od 1878. do 1918. godine kao okviru vjerske politike. U drugom poglavlju obrađen je pravno-politički položaj srpsko-pravoslavne zajednice, a u trećem Rimokatoličke Crkve u Bosni u dotičnom razdoblju.

Mimo očekivanja – polazeći naime od naslova knjige – nisu obrađene ostale bh. vjerske zajednice – islamska, židovska i evangelička. Za njih je autor predvidio posebni svezak (v. str. 7. bilj. 7.).

Monografija je napisana pretežno na temelju arhivske građe Sarajeva, Rima i Beča. To posebno vrijedi za treće poglavlje knjige, koje je posvećeno uvođenju katoličke hijerarhije 1881. u Bosni i djelovanju prvog sarajevskog nadbiskupa Josipa Stadlera (1843-1918). Za austro-ugarsku upravu, bosanske

* Recenzija je objavljena na njemačkom jeziku u časopisu *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 47 (1999), str. 631-632.